

Fagplan for forebyggende medisin ved medisinstudiet, Universitetet i Tromsø

Under revisjon ved: Seksjon for forebyggende medisin, ISM, 2005.

Beskrivelse av mål, undervisning og pensum

Side:

1	Definisjon av faget
1	Generell målbeskrivelse for forebyggende medisin
1	Undervisningsansvar
2	Undervisningens innhold
2	Læringsmål for forebyggende medisin i studiet som helhet
3	Undervisningen i Stadium I - IV
6	Læremidler og pensum
8	Kursprøver og eksamen

Definisjon av faget

Forebyggende medisin innebærer å forebygge sykdom, skade og tidlig død. Forebygging handler også om å fremme folks helse og bidra til at helsen blir en positiv ressurs. Forebyggende medisin har spesielt ansvar for forskning om årsaker til sykdom, skade og helsesvikt samt forskning om metoder for implementering av forebyggende tiltak. Forebyggende medisin er et samfunnsmedisinsk fag. Faget er nært knyttet til epidemiologi og andre medisinske fag. I tillegg inneholder fagfeltet aspekter fra samfunnsvitenskapelige fag som sosiologi, pedagogikk, psykologi, og filosofi. Forebygging er også influert av samfunnsøkonomiske aspekt, jus og generelle politiske beslutninger. Forebyggende medisin har som overordnede mål at livet som helhet skal være så bra som mulig for så mange som mulig.

Generell målbeskrivelse for forebyggende medisin

Den overordnede målsetting for medisinstudiet i Tromsø lister opp 8 punkt over hva som det forventes at studentene skal kunne etter avsluttet medisinerutdanning. Fagfeltet forebyggende medisin omhandler særlig følgende av punktene, at studentene skal :

- ha kunnskap om hvilke sykdommer som kan forebygges, hvilke tiltak som er aktuelle og effekten av disse
- søke å spre opplysning om og øke interessen for hva den enkelte og allmennheten kan gjøre for å fremme sin egen trivsel og helse
- skaffe seg kunnskap om fordeling av ressursers, nasjonalt og globalt, og om hvordan helsetilstanden hos individer og grupper påvirkes av helsevesen, livsstil og samfunnsforhold

Undervisningsansvar

Seksjon for forebyggende medisin ved Institutt for samfunnsmedisin har ansvar for undervisning om sentrale begreper og metoder i forebyggende medisin. Denne undervisningen foregår særlig i de samfunnsmedisinske kursene 2 og 16 og i Stadium IV. Mye av undervisningen i forebyggende medisin gis likevel av andre enn de ansatte ved Seksjon for forebyggende medisin ved ISM. Kunnskap om forebygging er en integrert del av sykdomslæren, og læringsmål om forebygging av spesifikke

sykdommer skal derfor inngå i en rekke fagplaner. Læringsmål for forebygging av spesielt viktige sykdommer er tatt med i denne oversikten.

Undervisningens innhold

Undervisningen foregår i alle seks studieår og kan deles i fire hovedbolker

Teoretisk forebyggende medisin

Undervisning om årsaksbegrepet, risikobegreper, forskningsmetoder (intervensjonsstudier), metoder for forebygging (individ- og miljørettede tiltak), etiske aspekter og økonomiske aspekter ved forebyggende tiltak. Kjenne til lovverk som regulerer forebyggende helsearbeid i Norge

Forebygging av infeksjonssykdommer

Infeksjonssykdommenes historie og deres innvirkning på folkehelsen. Prinsipper for bekjempelse av en akutt epidemi. Vaksinasjon og hygieniske tiltak. Overvåkning av infeksjonssykdommer (MSIS). Viktige infeksjonssykdommer i globale og nasjonale perspektiv: malaria, tuberkulose, HIV/AIDS, hepatitt, og matbårne sykdommer.

Forebygging av ikke-infeksiøse sykdommer, skader og risikotilstander

Viktige sykdommer : hjerte- og karsykdommer og kreft

Risikotilstander: røyking, fysisk inaktivitet, fedme, høyt blodtrykk og osteoporose

Generelt om forebygging av ulykker og skader. Harstad-modellen for forebygging av trafikkulykker, barneulykker og fall og brudd hos eldre.

Forebyggende arbeid med hensyn på risikoatferd som bruk av rusmidler; tobakk, alkohol og narkotika. Helsefremmende arbeid med hensyn på økt fysisk aktivitet, ernæring og røykfrie miljø.

Helsevesenets rolle i forebyggende helsearbeid

Helsestasjons- og skolehelsetjenesten, svangerskapsovervåkning, bedriftshelsetjeneste

Legens rolle i helseopplysning og – veiledning. Primær, sekundær og tertiær forebygging.

Risikofokusering og medikalisering

Forholdet til media.

Læringsmål for forebyggende medisin i studiet som helhet

Studenten skal kjenne til

Legens / helsevesenets /andre aktørers rolle i det forebyggende og helsefremmende arbeidet.

Studenten skal kunne gjøre rede for/ drøfte:

- begrepene helse, sykdom og normalitet
- begrepene helsefremmende og sykdomsforebyggende
- årsaksbegrepet
- overordnet mål for forebyggende helsearbeid i Norge
- ulike mål for helsetilstanden i befolkningen (tapte leveår, spedbarnsdødelighet, livskvalitet)
- de viktige helseproblemer og sykdomsgrupper i Norge og i hvilken grad / hvordan de kan forebygges
- de viktige helseproblemer og sykdomsgrupper i global sammenheng og i hvilken grad / hvordan de kan forebygges
- WHO's satsingsområder for forebyggende helsearbeid .
- viktige områder og metoder for forebyggende helsearbeid i Norge (vaksinasjon, svangerskaps - helsestasjons- og skolehelsetjenesten, aktuelle screeningprogram for kreft, kampanjer for røykfrihet, ernæring, fysisk aktivitet, tiltak mot miljøforurensning og tobakksforbruk)

- prinsipper for bekjempelse av en akutt epidemi av infeksjonssykdom
- sykdomsmodeller og prinsipper for forebygging vs. behandling (sammenhengen mellom forebyggende medisin og klinisk medisin)
- metoder for forebyggende helsearbeid, deres effekt og brukbarhet, herunder screening som eksempel på sekundærforebyggende og røykeavvenning som eksempel på primærforebyggende tiltak
- forskningsmetoder: intervensjonsstudier
- begrepene massestrategi og høyrisikostategi med eksempler
- begrepene individrettet og miljørettet helsevern med eksempler
- sosiale, samfunnsmessige og etiske forhold når det gjelder forebyggende helsearbeid, herunder prioritering, risikofokusering og medikalisering
- kjenne til oppbygging av det forebyggende apparat på kommunenivå mht infeksjonssykdommer (drikkevann, næringsmidler, renovasjon)
- kjenne til lovverk som regulerer forebyggende helsearbeid i Norge

Undervisningen i utvalgte deler av Medisinerstudiet

Undervisningen gis i form av forelesninger, seminarer, skriftlige oppgaver, rollespill, videoframvisning, utlån av video, CD rom, dataprogram for røykeslutt samt praktisk trening (helsestasjon, skolehelsetjeneste, vaksinasjon)

Stadium I (Sykdom og samfunn)

Sykdom og samfunn (undervises for tiden av ansatte ved andre seksjoner)

Innhold:

Dette kurset er en første innføring i forhold knyttet til legerolle, begreper som ”helse” og ”sykdom” sett i et samfunnsmessig og etisk-filosofisk perspektiv og vi forsøker å kretse rundt begrepet ”den gode lege”. Perspektivet er hele tiden slik at refleksjonene søkes knyttet an til praksis: Dvs. kasuistikker, egne dilemmaer og erfaringer, pasientmøter og utplassering hos allmennpraktiker. Forhold som faller innenfor forebyggende medisin, blir tatt opp som en integrert del av refleksjonen omkring sykdomsbegrepet, helsebegrepet og hvordan studentene blir konfrontert med ulike legeroller. Undervisningen gis dels som forelesninger, dels i seminarform i plenum og dessuten tar mye av undervisningen utgangspunkt i en to-dagers utplassering hos allmennpraktiker.

Læringsmål:

Studentene skal kunne være i stand til å se forebyggende helsearbeid som en del av enhver legevirksomhet. De skal være i stand til å reflektere over dilemmaer og utfordringer av etisk art som reiser seg i et møte av forebyggende karakter. De skal være i stand til å kunne problematisere forebyggende arbeid forstått som sprunget ut av bestemte kunnskapstradisjoner.

Stadium II

Seksjonen underviser ikke i alle organkurs. En kort oppsummering om muligheter for forebygging av sykdommer som undervises innen de enkelte organkurs er under utarbeidelse i samarbeid med kursleder for de enkelte kurs. Denne oppsummeringen vil bli lagt ut på Class-fronter etter hvert som de foreligger.

Kurs 2

Innhold

Undervisningen i forebyggende medisin blir gitt som en dobbel introduksjonstime til faget. Førøvrig gis den i forelesninger integrert med epidemiologi, i seminarer og gruppearbeid. Kurs II har en obligatorisk skriftlig oppgave som godkjenningselement. Uansett tema (sykdom) skal den oppgaven inneholde/drøfte:

- deskriptiv epidemiologi
- risikofaktorer

- årsaksforhold
- forebyggende tiltak
- referanser

Læringsmål for kurs 2

Studentene skal kunne definere/drøfte

- ulike mål for helsetilstanden i befolkningen
- årsaksbegrepet
- ulike definisjoner av normalitet
- begrepene primær- sekundær og tertiær forebygging
- forebyggende tiltak ved definerte sykdommer (p.t. krybbedød, HIV/AIDS, diabetes)

Kurs 16

Innhold

Forelesninger (20), en gruppeoppgave om forebygging av lårhalsbrudd og en om kommunalt forebyggende helsearbeid ved en epidemi. Seminar i praktisk opplæring i BCG-vaksinasjon og tuberkulinprøving.

Læringsmål for kurs 16

Studenten skal kunne definere/drøfte

- forskjellen på helsefremmende og sykdomsforebyggende tiltak
- assosiasjon mellom observerte fenomener og sykdom som uttrykk for årsaksmessig sammenheng
- kjenne til viktige satsingsområder og målsetting for forebyggende/helsefremmende tiltak i Norge
- kjenne til pågående skolebaserte forebyggende og helsefremmende program
- eksempler på primær-, sekundær- og tertiærforebyggende tiltak
- definere høyrisikostrategi og massestrategi (befolkningsstrategi) i forebyggende arbeid og gi eksempler på slike strategier
- vurdere fordeler og ulemper ved screening som sekundærforebyggende metode
- prinsipper for smittevern og bekjempelse av en epidemi
- prinsippene for vaksinasjon og kjenne til gjeldende vaksinasjonsprogram i Norge
- kjenne til oppbyggingen av det forebyggende apparat på kommunalt nivå når det gjelder infeksjonssykdommer (drikkevann, næringsmidler, renovasjon)
- individrettet vs. miljørettet helsevern og kunne gi eksempler på slike tiltak
- kjenne til prinsipper for og resultater av det forebyggende arbeid mot tobakksskader nasjonalt og internasjonalt
- kjenne til ulike metoder for røykeavvenning og effekten av disse
- kjenne til prinsipper for og resultater av det forebyggende arbeid mot skader og ulykker nasjonalt og internasjonalt
- globale utfordringer for fordeling av helseressurser og startegi for forebyggende tiltak på bakgrunn av predikert fremtidig utvikling av verdens sykdomspanorama

Kurs 18

Innhold

Skadeepidemiologi: 1 forelesning som omfatter hjemmeulykker, sport- og fritidsulykker, trafikkulykker. Forebyggende tiltak. Aktive og passive intervensjoner. Haddons matrise.

Stadium III

Innhold

Forebyggende helsearbeid er en viktig del av allmennmedisinsk arbeid. Under utplassering i kommunehelsetjenesten vil studenten få praktisk erfaring med individrettet og miljørettet helsevern. Studenten vil gi helseopplysning og veiledning i pasientkonsultasjoner. Studenten skal delta i helsestasjonsarbeid og evt. i skolelegearbeid.

Læringsmål for forebyggende helsearbeid innen samfunnsmedisin og allmennmedisin iflg. Veileder for Stadium III:

Samfunnsmedisin:-

4.1. WHO definisjon: Vitenskapen om og aktiv deltakelse i samfunnets organiserte anstrengelser for å forebygge sykdom, forlenge liv og fremme livskvalitet og bedre helse.” Samfunnsmedisinen som fagområde har sin oppmerksomhet rettet mot helsetilstanden i hele eller deler av befolkningen, samt på vilkår for helse og de samfunnsforhold befolkningen lever under.

4.2 Læringsmål

Studenten skal gjøre seg kjent med og skal kunne gi en beskrivelse av hvordan primærhelsetjenesten arbeider for å løse sentrale samfunnsmedisinske oppgaver i kommunen.

4.3 Innhold

Samfunnsmedisinsk oppgave

Studenten skal ha samtale med kommunelege I og skal skrive en kortfattet rapport om et selvvalgt samfunnsmedisinsk emne. Rapporten kan ta utgangspunkt i alt fra en kasuistikk til et miljøproblem.

Temaet kan bl.a. hentes fra samfunnsmedisinsk temaliste :

Lover og forskrifter: Lov om helsetjenesten i kommunene m/forskrifter, Smittevernloven og Lov om tobakksskader

Beredskap: Legevakt, AMK, ambulanse, planer for vedlikehold og øvelser, etc

Miljørettet helsevern og smittevern: (Hvilke planer og tiltak har kommunen for vann, kloakk, næringsmiddelhygiene, forbedring av støyplager, avfall, ulykkesforebygging, sosialt miljø o.a.? Kan det gis en beskrivelse av det kommunale smittevernarbeidet? Var det under utplasseringen et aktuelt problem, f.eks. opphopning av sykdommer (en epidemi?), som krevde vurdering/tiltak?

Epidemiologi/helseovervåkning: Hvilken statistikk er tilgjengelig for kommunen? (Demografiske data, data fra “styringshjulet”, MSIS-rapporter, årsmeldinger m.m.) Kan det ut fra dette identifiseres aktuelle samfunnsmedisinske oppgaver?

Kvalitetssikring

Samarbeid, planarbeid

Oppgaven skal utgjøre 3-4 A4 sider og godkjennes av lokal veileder.

5. Allmennmedisin

5.1 Definisjon: Allmennmedisin er en medisinsk spesialitet som omhandler den generelle forebyggende og behandlende medisin, rettet mot individ og familie (m.m.)

5.5 Andre primærlegeoppgaver

Helsestasjonsarbeid - delta i helsestasjonsarbeid

Skolehelsetjeneste - kjenne til endringer denne tjenesten er inne i.

Stadium IV

Kardiovaskulært risikoseminar

(Undervises av seksjon for epidemiologi/medisinsk avdeling, UNN)

Innhold

To tema-dager med undervisning ut fra allmennmedisinsk, epidemiologisk/forebyggende og kardiologisk ståsted. Undervisningen omfatter forelesninger og gruppe-arbeid med hovedvekt på blodtrykk og serum-

lipider samt helseopplysning/ikke-medikamentell forebygging. Metabolsk syndrom og diabetes blir diskutert, dessuten diskuteres definisjoner og handlingsprogrammer/retningslinjer for behandling av høyt blodtrykk, hyperkolesterolemi, diabetes, og skjema for vurdering av "risikoscore". Vurdering av legemiddelreklame og forskjellen på absolutt og relativ risikoreduksjon. Gruppeoppgave med beregning av effekt av høyrisiko- og befolkningsstrategi i forebygging av koronarsykdom.

Læringsmål

å klargjøre legens faglige oppgaver og muligheter som forebygger.

Det forventes at studenten skal:

- kunne identifisere sykdommer som hovedsaklig er miljømessig betinget, og vite hvilke tiltak som kan redusere forekomsten av tilstandene
- kunne gjennomføre forebyggende tiltak overfor enkeltindivider og grupper, og registrere effekten av slike tiltak, herunder risikoreduksjon
- kjenne til prinsipper for helseopplysning og individuell veiledning
- kunne drøfte eventuelle etiske betenkeligheter ved forebygging (risikofokusering)

Miljørettet helsevern (Undervises av seksjon for almenntilleggsmedisin)

Innhold

Fire forelesninger som setter samfunnsmedisinen i sammenheng med de andre deler av helsetjenesten, som studentene har opplevet under sin utplassering i Stadium III. Forelesningene skal også sette fokus mer på problematisering og praktisk anvendelse av miljørettet helsevern

Læringsmål

- kunne redegjøre for legens oppgaver i henhold til Lov om kommunehelsetjenesten
- kunne applisere denne viten på noen konkrete oppgaver
- kunne diskutere kritisk begrensninger i epidemiologiske og vitenskapelige tilnærminger ved utøvelse av praktisk samfunnsmedisin i kommunene
- kunne redegjøre for de forskjellige arenaer hvor praktisk samfunnsmedisin kan utøves

Litteratur

Helsetilsynet på internett: <http://www.helsetilsynet.no/>

- Anders Smith: Samfunnsmedisin i kommunehelsetjenesten (1996). Kompendium (50 s.) som kan kjøpes på AV avdelingen.

Forventet basisviten

- Forelesninger i Stadium 2: "Styring og administrasjon av helsetjenesten i kommunen" og "Miljørettet helsevern" for Stadium 2- studenter.

Pensum og Læremidler Medisinerstudiet

Forebyggende medisin generelt og legens oppgave som forebygger.

- Mæland JG. Forebyggende helsearbeid i teori og praksis. 2. utgave . Universitetsforlaget, 2005, (231s).
- Nasjonale faglige retningslinjer. Røykeavvenning i primærhelsetjenesten. Retningslinjer for primærhelsetjenestens arbeid med røykeavvenning (IS_1171). Sosial og Helsedirektoratet, 2004, (41s).

- Ytterstad B. Forebygging av ulykker og skader. Larsen Ø, Alvik A, Kristian Hagestad K, Nylenna M, red. Helse for de mange. Samfunnsmedisin i Norge. Gyldendal akademisk. Oslo, 2003: s 519-531 (12s)

Tilleggs litteratur/undervisningsmateriale:

- St. melding nr 16 (2002-2003): Resept på et sunnere Norge. Folkehelsepolitikken.
- Nasjonal strategi for arbeid innenfor kreftomsorgen. Kvalitet, kompetanse og kapasitet. Rapport til Helsedepartementet, Juni 2004.

TILLEGGLITTERATUR brukt tidligere/ under revisjon/ skal oppdateres

Ungdom

Klepp, K.-I. & Aarø, L.E. Ungdom, livsstil og helsefremmende arbeid. Oslo: Universitetsforlaget, 2000.

Sosiale helseforskjeller

Mackenback J, Bakker M (eds). Reducing inequalities in health. A European perspective. Routledge, 2002.

Forebygging av tobakksbruk

-Nasjonal strategiplan for det tobakksskadeforebyggende arbeidet 1999-2003. Røykfrihet en rettighet
-Lov om tobakksskader

Kosthold

IARC. WHO. Nutrition and Lifestyle: Opportunities for Cancer Prevention. IARC Scientific Publications No. 156. IARC PRESS, 2002

Normalitet

- Waaler Th, Siem H. Normalitet som medisinsk begrep. Nordisk Medicin 1983;98:188-9. (Fås som kursmateriell i kurs 2)

Miljørettet helsevern

- Smith A. Samfunnsmedisin i kommunehelsetjenesten. Kompendium (50.s). Kjøpes i AV-avdelingen. (Kurs 16)

Vaksinasjon og smittevern

- Statens helsetilsyn. Veileder om vaksinasjon.
- Bjartveit K. Smittevernloven. Kontroll av tuberkulose. Statens helseundersøkelser/Statens helsetilsyn. 3. Utg. 1996. ISBN 82-91816-01-8.
- Smittevernloven. Veileder.
a) En generell innføring. IK-8/95. Statens helsetilsyn.
b) Melding og varsling av smittsomme sykdommer. IK-9/95. Statens helsetilsyn/SHUS/Folkehelse.
(Kurs 16)

Skadeforebygging (De tre artiklene fås som kursmateriell i kurs 18)

- Ytterstad B. Skadeepidemiologi. Et redskap i skadeforebygging. Tidsskr Nor Lægeforen 1996; 116: 1205-7

- Ytterstad B. Verdien av skadeforebygging i Norge etter "safe community" – modellen i Harstad. Tidsskr Nor Laegeforen 1999; 119: 68-70.
- Sørbye S, Ytterstad B. Nullvisjonen for trafikkulykker i Norge. Tidsskr Nor Laegeforen 1999; 119: 1633-4

HVOR FINNER DU PENSUM- OG TILLEGGSLITTERATUR?

Aktuelle lover, forskrifter og veiledere fra Statens helsetilsyn m.m:

Alle relevante NOU-er er tilgjengelig på nettet via ODIN.

Informasjon om tobakksforebyggende arbeid og røykeslutt:

Tilleggs litteratur:

Tilgjengelig på MH-biblioteket/ISM/bestilles fra Sosial og Helsedirektoratet, Avdeling Tobakk:

NOU, Norges Offentlige Utredninger (2000:16): Tobakksindustriens erstatningsansvar.

Reducing Tobacco Use. A report of the Surgeon General. Department of health and human services, U. S. Public Health Service, 2000.

Chronic Disease and Health Promotion Adapted From the MMWR. Tobacco Topics 1990-1999. U. S. Department of Health and Human Services, Center for Disease Control and Prevention, National Center for Chronic Disease -Prevention and Health Promotion, Atlanta, Georgia 30333. U. S. Public Health Service, 2000.

Internett:

WHO- informasjon: <http://www.who.int>

Sosial og Helsedirektoratet, Avdeling tobakk. <http://www.tobakk.no>

Lov om tobakkskader <http://www.tobakk.no>

Reducing Tobacco Use. A Report of the Surgeon General. Executive Summary.

<http://www.cdc.gov/tobacco>

Informasjon om skadeepidemiologi og skadeforebygging:

Tilleggs litteratur tilgjengelig på instituttet:

-Svanström L., Haglund BJA. Evidence-based safety promotion and injury prevention – an introduction. Karolinska Institutet. Department of Public Health Sciences, Division of Social Medicine. Stockholm February 2000.

-Robertson LS. Injuries:causes, control strategies, and public policy. Lexington, Mass.: Lexington Books, 1984.

-Ytterstad, B. The Harstad Injury Prevention Study. Hospitalbased injury recording and community-based intervention. ISM skriftserie nr. 33. 1995.

-Harbourview Injury Prevention Research Center. Systematic Review of Childhood Injury Prevention Interventions. Seattle Washington. USA. 20 July 1997.

<http://weber.u.washington.edu/edu~hiprc/childinjury/title.html>

<http://www.phs/wcc-csp/main.html>

Tuberkulosearbeid og Miljørettet helsevern (Gis av seksjon for almenntilleggsmedisin):

I heftet utgave:

Veileder om vaksinasjon.

Bjartveit K. Smittevernloven. Kontroll av tuberkulose.Statens helseundersøkelser/Statens helsetilsyn. 3.

Utg. 1996. ISBN 82-91816-01-8.

Smittevernloven. Veileder.

a) En generell innføring. IK-8/95. Statens helsetilsyn.

b) Melding og varsling av smittsomme sykdommer. IK-9/95.

Statens helsetilsyn/SHUS/Folkehelsa.

Internett:

Lov om helsetjenesten i kommunene. <http://www.helsetilsynet.no/regelver/lover/>

Lov om vern mot smittsomme sykdommer. <http://www.helsetilsynet.no/regelver/lover/>

Smittevernloven, veileder. <http://www.helsetilsynet.no/regelver/rundskri/>

Forskrift om vannforsyning og drikkevann m.m. . <http://www.helsetilsynet.no/regelver/forskrif/>

Legen som forebygger – helsestasjonsarbeid:

Videomateriell:

Helsestasjon. Et tverrfaglig studieprogram om helsestasjonsarbeid. Del I. Utviklingsvurdering. (45 min). Del II. Somatiske undersøkelser (35 min). Del III. Konsultasjonen (25 min). Del IV: Omsorgssvikt (15 min).

Oslo: Den norske lægeforening, 1989. Tilgjengelig på MH biblioteket.

Statens tobakkskadetråd, 2000. Verdens beste grunn til å slutte (10 min).

Andre aktuelle bøker, artikler og lignende: (Kurs 2, 16, Stadium III og IV)

NOU 1998:18 Styrking av folkehelsearbeidet i kommunene.

Bentsen BG et al (red).Allmennmedisin. Fag og praksis. Kapittel 7: Forebyggende helsearbeid. s. 153-86.

Kursprøver

Spørsmål i forebyggende medisin inngår som del av kursprøvene etter kurs 2 og kurs 16.

Eksamen

Eksamener i løpet av Stadium II og stadium IV- eksamen inneholder alltid oppgaver i forebyggende medisin.